

Степан СИНЯК
(Рівне, Україна)

УДК 94 (438.41): 355.01.(061.) “1920/1939”

Напрямки військово-фізичної підготовки польських парамілітарних організацій на Волині в 1921 – 1939 рр.

Після підписання Рижського мирного договору в 1921 р. до новоутвореної Другої Речі Посполитої відійшли західноукраїнські землі по лінії Керзона. Саме на цей час припадало утворення на території Волинського воєводства перших польських парамілітарних організацій, головними цілями, яких була військово-фізична, економічна, господарська та культурно-освітня діяльність.

Проте, комплексного дослідження, яке висвітлювало б дане питання, як в українській, так і в польській історичній науці на сьогоднішній день не існує. Даної проблематики частково торкалися в своїх роботах такі польські дослідники, як К. Вайс [1], В. Блащевський [2] та К. Дашкевич [3]. Проте, зазначені історики зосередили свою увагу на одній польській парамілітарній організації, а саме на Союзі польських харцерів. Тому метою даної публікації є проаналізувати напрямки військово-фізичної підготовки польських парамілітарних організацій на Волині в міжвоєнний період.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності польських парамілітарних організацій на Волині була військово-фізична підготовка молодого покоління, яка була прописана у їхніх статутах. До таких організацій належали Стрілецький союз, Союз резервістів, Союз офіцерів резерву та Союз харцерів. Основним завданням цих організацій було фізичне виховання молоді, базоване на військовій підготовці. Згідно статутів союзів передбачалася підготовка членів, через фізичне та військове виховання, що відповідало регламентам та приписам, та було обов'язковим в армії. Це втілювалося в життя через проведення та участі в змаганнях, спортивних, гімнастичних чи легкоатлетичних турнірах, створенні та підтримки закладів, які пропагують гімнастику та спорт, допомога в організації військово-спортивних, цивільних та молодіжно-шкільних турнірів.

В 1927 р. був утворений Комітет фізичного виховання та військової підготовки. Головними цілями його було згуртування всіх спортивних союзів, військових організацій, метою яких була підготовка молоді для оборони країни від нападу ворогів та до солдатської дисципліни, підтримка здоров'я та сил юнаків, піднесення солдатського духу.

Для управління роботою всіма відділами комітету фізичного виховання і військової підготовки у 1927 р. був утворений державний уряд. Комітет підпорядковувався міністерству військових справ. На чолі стояв директор, що призначався цим же міністерством.

Завдання комітету фізичного виховання і військової підготовки (КФВВП) реалізовувалося через цілу низку союзів та об'єднань на чолі з Стрілецьким

союзом. До цього об'єднання входили: Союз резервістів, Союз офіцерів резерву, Ліга протипожежної та газової атаки, а також Союз харцерів. Остання організація була утворена в тісній співпраці з військовим міністерством.

З метою охоплення найбільшої кількості молоді в школах створювались спеціальні підрозділи КФВВП, які складались з шкільної молоді (Hufiec szkolny) [4, с. 102 – 104]. Здобуваючи освіту в шкільних підрозділах КФВВП кожен юнак мав право безкоштовно користуватись амуніцією, озброєнням, носити власний мундир. В разі нещасного випадку під час військових навчань або змагань, юнак міг скористатись безкоштовним лікуванням у військовому шпиталі. Крім того, надавалося право знижки на квитки залізничним транспортом для переїзду на змагання або на навчання в літніх таборах та курсах, а також право безкоштовного отримання освіти в зазначених установах. По закінченні другого ступеня навчання в КФВВП юнаки мали право на скорочення терміну служби в армії та отримання пільги під час вступу до школи підофіцерів [5, арк. 68 зв].

Програма офіцерських занять Союзу резервістів передбачала вивчення наступних предметів: краєзнавство, орієнтування на місцевості по сонцю, зорях та карті, а також складання карт даної місцевості з нанесенням на неї всіх даних. Майбутні офіцери також вивчали історію, організацію збройних сил Польщі, військову історію світу. Однак, головна увага акцентувалась на науці про зброю [6, арк. 94].

Дещо інше виглядала програма навчання Стрілецького союзу в Любліні 1935-1936 рр. Вона включала в себе наступні такі предмети, як стройову підготовку, навчання стрільбі та військової служби.

Військова підготовка мала на меті навчити юнаків для служби в польській армії. Навчання включало в себе знання обов'язків солдата та офіцерів, вивчення служби в гарнізоні та особливості внутрішньої служби, безпеку і порядок [7, арк. 35].

Крім цих курсів, для школярів проводились змагання з підготовки захисту від хімічної атаки, а також охорона цивільного населення. Такі змагання проводили КФВВП з лігою протипожежної та газової атаки. В таких змаганнях брали участь як чоловічі так і жіночі команди (одна чи дві), що виставлялись через КФВВП в складі 1+3. Прикладом таких змагань були змагання, що проходили 20 жовтня 1935 р. у м. Костопіль. Суддівська комісія на таких змаганнях складалась з повітового старости, представників ліги протипожежної і газової атаки, представника повітового коменданта КФВВП та по одному представнику з кожної організації, які брали участь у змаганнях [8, арк. 40].

Одним із пріоритетів Стрілецького союзу, Союзу резервістів, Союзу офіцерів резерву та КФВВП було навчання своїх членів основам стрілецької справи. В школах створювались підрозділи молоді проводилась робота по заохочуванню дітей в школах до стрілецького спорту.

Так, зокрема, Стрілецький союз організував в 1935 р., стрілецькі змагання в школах. Головними завданнями змагань було розширення стрілецького спорту у шкільних підрозділах. Змагання передбачали нагородження переможців. В якості індивідуальних нагород виступали дипломи та можливі почесні нагороди в пропорції 10% на загальну кількість учасників. Колективні нагороди передбачали дипломи та можливі перехідні нагороди. Одним з варіантів перекриття видатків пов'язаних зі змаганнями (набої, дипломи та нагороди) було взяття коштів з учасників, сума яких мала не перевищувати 50 грош. Результати та імена переможців вивішувались у школах на почесному місці і залишалися аж до наступних змагань.

Як правило, змагання організовувались щорічно осінню. Умови змагань були наступними: стрільба на дистанцію 50 метрів у лежачому положенні, на коліні та стоячи. Учасниками могли бути усі бажаючі. Передбачалось по 10 контрольних вистрелів з кожного положення та 9 пробних на всю стрільбу протягом 30 хвилин. Оцінка була однаковою за всі три положення [9, арк. 36].

Інколи такі змагання проходили у спеціально облаштованих тирах, як це, зокрема, відбулося у Бресті в 1936 р., де було проведено стрілецько-лучні змагання. В них взяли участь члени шкільних підрозділів КФВВП, а також підрозділи харцерів, які були визначені через повітового коменданта КФВВП.

Програма передбачала наступні види змагань: стрільба з військової та спортивної гвинтівки, з військового пістолета та із лука місцевого та закордонного виробництва. До складу суддівської комісії входили повітовий комендант КФВВП, директор шкільного педагогічного підрозділу, а також вчитель, який був делегований через дирекцію школи.

Команда повинна складатись з 8 юнаків. Не повний склад команди не допускався до змагань. Кожен підрозділ міг виставити 2 – 3 команди. Особовий склад команд погоджував керівник педагогічного підрозділу, разом з дирекцією школи. Керівники команд узгоджували між собою по черговість стрільби, а також умови поведінки під час змагання.

Саме змагання зі стрільби з вогнепальної зброї, передбачало наявність карабіну бічного запалу, з якого виконувалася стрільба з лежачого положення. Всього, на час змагань дозволялося зробити 13 пострілів (3 постріли були пробними) на дальність 50 метрів, за 8 хвилин. Найбільш можлива кількість очок, набраних за змагання, становила 1000 балів. Найкраща стрілецька команда нагороджувалась перехідними нагородами [10, арк. 9].

Окрім змагань, що мали місцеве значення, відбувались і загальнодержавні стрілецькі турніри. Так, з 24 вересня по 4 листопада 1936 р. у м. Вільно відбувались XI стрілецькі змагання під протекторатом президента Польщі Ігнація Мосціцького. Вони проводилися у двох видах програм: стрільби з гвинтівок та пістолетів. Кожен вид змагання передбачав стрільбу на нагороду міністра військових прав, першого та другого віце-міністра військових справ, міністра закордонних справ та інших.

Показовим є порівняння рекордів Польщі та світу у різних видах стрілецьких змагань. Наприклад у стрільбі за нагороду першого віце-міністра військових справ були надані такі дані: за три положення польський рекорд становив 340 з 400 можливих балів, рекорд світу становив 526 з 600 можливих балів. У стрільбі лежачи, рекорд Польщі становив 182 бал, рекорд світу у цьому виді програми складав 185 балів; у стрільбі з коліна, рекорду Польщі не було, а світу становив 181 бал. В стрільби стоячи польського рекорду також не було, а світу належало Гартману зі Швеції, встановлений у 1929 р. [11, арк. 60].

Кожного року проходили також щорічні підкожурові військові стрілецькі змагання Союзу резервістів. Метою їх проведення була пропаганда стрілецького спорту, а також контроль та оцінка роботи стрілецької підготовки. Змагання відбувалося щорічно у вересні. В парні роки вони проходили в Луцьку, а в непарні – у Любліні. Змагання проводилося у двох програмах: у стрільбі з військової та спортивної зброї.

Кожна команда складалася з 5 учасників, та один в резерві. Суддівський склад складався з керівника, який представляв КФВВП, двох офіцерів з інших організацій та двох офіцерів Союзу резервістів, які контролювали хід змагань.

Зброя, набої та проживання учасників, оплачувалося за кошти комітету змагань. Допускалася стрільба з власної зброї, але лише з дозволу керівництва змагань. Проїзд на турнір відбувався за власний кошт, але надавалась залізнична знижка [12, арк. 41].

У більшості стрілецьких змагань, як вже зазначалося, нагородами виступали перехідні нагороди. Перехідна нагорода за чоловічу стрільбу була статуетка з бронзи, що відтворювала солдата, який приготувався до пострілу. Так, наприклад, на нагороді заснованій вчителями початкових шкіл Костопільського повіту в 1931 р. був надпис: «Перехідна нагорода за стрільбу в чоловічих змаганнях, – подарунок вчителів початкових класів». Нагороду здобував той відділ КФВВП, чий колектив набрав найбільшу кількість балів зі стрільби з малокаліберної зброї на змаганнях. Стрільба проходила у наступних видах програм: лежачи, без упору, з відстані 50 метрів, з спортивного карабіну по мішені 50×20. Перехідна нагорода переходила у власність того відділу, який здобув перемогу три рази поспіль, чи п'ять перемог з перервами [13, арк. 46].

Перехідною нагородою за жіночу стрільбу була статуетка з бронзи з вставним годинником на якому, був вміщений орел з розкритими крилами. З боку на статуетці був напис: «Перехідна нагорода за колективну жіночу стрільбу, подарунок корпусу офіцерів батальйону «Березне». Нагороду було засновано в 1931 р. [14, арк. 209].

Великого значення польськими парамілітарними організаціями надавалося легкій атлетиці. Так, міський КФВВП в Рівному запрошував на «Народний біг навипередки», що відбувся з нагоди Дня Конституції, на дистанцію 5 кілометрів. Змагання було пропагандою святкування свята 3 травня і відбувалося одночасно по всіх містах Польщі.

Народний, він же масовий біг, що відбувся в місті Рівному, мав наступні умови проходження. Зокрема, шлях бігової дороги не мав проходити через міст. Пробіг повинен був бути доступний для всіх громадян Польщі, яким виповнилось 18 років і які були визнані лікарями здоровими і придатними до змагань. Кожен учасник повинен мати відповідну спортивну форму [15, арк. 48 – 52].

У змаганнях з легкої атлетики, непогані результати показував спортивний клуб «Стрілець» з Янової Долини, що діяв на базі Стрілецького союзу. Так, під час бігу на дистанцію 4000 метрів, що відбувався в Рівному 18 квітня 1937 р., в якому взяли участь 70 спортсменів, представник зазначеного спортивного клубу (Фелікс Вербицький) зайняв друге місце. У Луцьку 25 квітня того ж року у бігу на дистанцію 5000 метрів цей спортсмен зайняв п'яте місце [16, арк. 7]. В змаганнях, які проходили 3 травня 1933 р. в Костополі на дистанції 3 кілометри перемогла команда з Янової Долини, яка показала найкращий час – 15 хвилин та 18 секунд. Переможець був нагороджений срібним кубком [17, арк. 106].

3 травня 1937 р. клопотанням спортивного клубу «Стрілець» відбулися змагання з бігу в Яновій Долині. Вони були дещо відмінними від попередніх. Умови бігу були наступними. Перше місце та наступні місця здобувала та команда, яка пробігла всю трасу з найкращим результатом. Біг передбачав дистанцію в 3 кілометри на різних дорогах. Старт та фініш відбувався в Костополі. Нагорода вручалася команді, яка зайняла перше місце та отримувала кубок, подарований через Польський шкільний союз. Форма учасників складалось з літнього мундиру, поясу, продуктового мішка (рюкзак), гвинтівки та військових чобіт. Участь у спортивному взутті було заборонено регламентом змагань.

Учасникам на перших двох кілометрах бігу дозволялося легкий біг, або швидка хода, на останньому кілометрі перед фінішем дозволялося бігти на повну швидкість. Час відмірявся секундоміром, від початку старту та закінченням фінішу третього учасника. На трасі розміщувалося 6 контрольних пунктів, до яких входило по двоє суддів. Учасники під час бігу не мали права користуватись будь-якою допомогою [18, арк. 1].

В таких змаганнях брали участь не лише юнаки, а й дівчата. Так, Стрілецький союз організував легкоатлетичні змагання для стрільчинь свого союзу в період від 17 травня до 17 червня 1935 р [19, арк. 9].

Показовими виглядають змагання в пошуку кандидатів на олімпіаду в Берлін 1936 р., які проходили у Варшаві в 1934 р. Їх головними цілями поряд з пропагуванням спорту серед широких верств суспільства (особливо молоді), був пошук спортивних талантів у віддалених місцевостях. Змагання ці носили назву «Шукаємо олімпійчиків».

Програма таких змагань передбачала загальні види спорту, в тому числі з легкої та важкої атлетики. Легка атлетика передбачала біг на 100, 800 та 5000 метрів, стрибки у висоту та довжину, штовхання ядра. Мінімум, який необхідно було досягти, складав для чоловіків по бігу на дистанції 100 метрів за 11,4 секунди, 800 метрів за 2 хвилини 8 секунд, 5000 метрів 16, 10 секунд; стрибки у довжину – 6,40 метрів, у висоту 1,70 метра; штовхання ядра – 12,80 метрів. Для жінок біг на дистанцію 100 м. складав 13 секунд, стрибки у довжину 4,75 метрів, у висоту – 1,40 метрів, штовхання ядра – 10 метрів [20, арк. 242].

Дещо по іншому виглядало змагання з бігу, які передбачали вручення перехідних нагород від коменданта КФВВП, а також корпусу офіцерів батальйону «Березне». Пробіг відбувся 14 травня 1939 р. в місті Сарнах. Проживання учасників змагань фінансувалося за рахунок організаторів. На міській залізничній станції на прибуваючих учасників очікували визначені волонтери, які направляли їх до місця проживання. Лікарська допомога під час змагань надавалася за кошт організаторів. Учасники, які прибували залізницею, мали 75% знижки на подорож. Витрати переїзду на змагання покривав повітовий та міський КФВВП. Найкращих 15 учасників відправляли на загальнопольські змагання, що відбувалися у Варшаві.

Передбачалося, що з кожного повіту мали взяти участь у змаганні 10 учасників. Довжина бігової доріжки складала 6 кілометрів. За призові місця надавались нагороди. Так, корпус офіцерів батальйону встановив свою нагороду, якою виступала бронзова статуетка учасника розміщеного на мармуровій підставці. Перехідну нагороду – срібно-металевий кубок, також встановив КФВВП [21, арк. 4 – 7].

Одним з найпопулярніших видів спорту, який пропагували польські парамілітарні організації на Волині, був бокс. Зокрема, стараннями керівництва боксерської секції спортивного клубу «Стрілець», що належав до Стрілецького союзу, вдалося провести в першій половині травня 1937 р. перші боксерські змагання в Яновій Долині [22, арк. 7].

Особливе місце у військово-спортивній підготовці молоді займали зимові види спорту. Найбільшої популярності набули лижні перегони. Так, головне командування Стрілецького союзу влаштувало в січні 1935 р. два лижні пробіги (рейди), а саме: Карпатський (вздовж Карпат), та вздовж «східних кресів». Траса «Карпатського рейду» розпочиналася від чеського кордону та проходила через територію підокругу Краків, через Перемишль та підокругу Станіслав до румунського кордону. Маршрут рейду «вздовж східних кресів»

розпочинався від литовського кордону та проходив територією підокругу Волинь та Тернопіль і закінчувався на румунському кордоні.

Траса рейдів, як і райони проходження змагань, могли бути змінені, залежно від кліматичних умов. Головною метою цих пробігів виступали розбудова лижного спорту, налагодження зв'язків між різними відділами Стрілецького союзу, а також пропаганда самого союзу.

Необхідно відмітити, що траса рейдів поділялась на етапи. На кожному етапі створювалась комісія, в склад якої входили делегат повітового відділу Стрілецького союзу (а саме комендант відділу), спортивний інструктор, який виконував разом певні суддівські функції, та представник від війська. Комісія організовувала для приїжджих учасників належні умови проживання, ночівлі та харчування [23, арк. 32-33].

Лижний пробіг територією Костопільського повіту планував повітовий комендант Стрілецького союзу. Одними з найбільших команд, були команди з міст Костополя та Сарн. 20 січня 1935 р. ці команди прибули до відправного пункту естафети, що знаходилась в Гуті Степанській. 22 січня команда з Костополя о 8.26 вирушила до великого стадіону, на вказану їм дистанцію. Довжина лижної доріжки складала 19 кілометрів, яку команда пододала за 2 години 27 хвилин прибувши до фінішу, що розміщувався у Великому Стидині. Команда з Сарн о 13.00. вирушила вздовж траси Стидин – Янова Долина, подолавши відрізок в 23 кілометри за 2 години 45 хвилин.

23 січня лижні змагання проходили в Яновій Долині, які розпочалися о дев'ятій годині. Змагання передбачало лижний спринт на дистанцію 12 кілометрів. Не зважаючи на гарні погодні умови та підготовку учасників, вони показали слабкий результат в І годину 33 хвилини [24, арк. 2 зв.].

Популярними були і водні види спорту. Так, Стрілецький союз з під округу Вільно, організував перший загальнопольський заплив на байдарках Жилів – Вільно. Головною метою запливу було вдосконалення майстерності плавання на байдарках, а також популяризація водного туризму. Заплив носив індивідуальний характер. Організаторами та керівниками запливу було головне командування Стрілецького союзу та безпосередньо комендант від округу Вільно.

Заплив відбувся в 1936 р., в період з 18 по 21 червня. Траса запливу становила цілу систему річок, довжина яких складала 160 кілометрів. Змагання складалося з чотирьох етапів. В запливі могли брати участь всі учасники, які уміли плавати на байдарках та були членами Стрілецького союзу, Союзу харцерів, Комітету фізичного виховання і військової підготовки, спортивних клубів та кожен бажаючий. В індивідуальних категоріях стартувати могла одна особа, яка була повнолітньою.

Команди, які стартували у запливі поділялись на одиночні, парні та змішані. В одиночних та парних командах брали участь чоловіки та жінки. Крім одиночних, парних та змішаних, команди змагались в класі регат, які виступали на останньому етапі змагань. Тут же були представлені також команди юніорів, яким ще не виповнилося 18 років.

Учасники стартували на власних байдарках довільного типу. Виключалась можливість старту на парусних та веслових човнах. Учасники, які входили, до будь-якого союзу сплачували 7 злотих від однієї особи, всі решта платили по 10 злотих. За сплачені внески учасники отримували цілу годину запливу, житло, залізничний проїзд від місця проживання, а також безкоштовне перевезення байдарок по маршруту запливу.

Організатори не несли відповідальності за нещасні випадки під час запливу [25, арк. 165].

Окрім цих змагань проводились навігаційні змагання на байдарках для школярів, які проходили при головних водних артеріях Волині. Такі змагання проводила туристична воєводська комісія спільно з польським краєзнавчо-туристичним товариством волинського округу. Маршрути проходили по річці Турія Ковельського повіту, Іква Крем'янецького повіту, Горинь – Рівненського повіту [26, арк. 51].

Одним із наймолодших видів спорту, який набув широкої популярності у військових організаціях був велосипедний спорт. Так, 26 квітня 1936 р., Стрілецький союз організував велосипедні перегони на кубок державних каменоломень в Яновій Долині під протекторатом директора Леонарда Шутковського. Траса проходила за маршрутом: Злазне, Головин, Янківічі, Перемінка, Костопіль [27, арк. 198].

Широкого захоплення у польських парамілітарних організаціях набувала робота з механізованою технікою, а саме з мотоциклами. В 1935 р. на початку серпня з ініціативи головного командування Стрілецького союзу відбувся заїзд клубу мотоциклістів цього союзу. Він мав характер естафети, що проходив довкола кордонів Польщі, та носив назву «З усіх земель на могилу першого маршалка Польщі Юзефа Пілсудського». Участь у ньому брав клуб мотоциклістів Стрілецького союзу під назвою «Тернопіль», разом із клубом того ж союзу з міста Луцька. Задля забезпечення порядку на маршруті змагань були вжиті заходи, що усували перешкоди для гонщиків у тернопільському воєводстві. Для безпеки учасників та глядачів, Стрілецький союз звертався до місцевої влади з проханням забезпечити машинами швидкої допомоги міста змагань Тернопіль та Золочев.

Волинсько-подільська група, до складу якої входили мотоциклісти Тернополя та Луцька, стартувала в змаганнях 6 серпня 1935 р. Головною метою цього заїзду було піднесення мотоспорту серед всіх союзів. До складу учасників входили члени стрілецького союзу та клубів мотоциклістів (мотогонщиків). Волинсько-подільська частина пробігу включала маршрут через Рівне – Дубно – Крем'янець – Збараж – Тернопіль – Зборів – Золочів – Львів, дистанція якого складала 357 кілометрів. Загальна довжина мотопробігу по території Польщі складала 3356 кілометрів.

Відбір машин на старті проходив за три години до початку пробігу. Технічна комісія мала право виключати мотоцикл, який був в незадовільному технічному стані. Суддівська комісія та учасники пробігу мали відповідні стрічки на рукаві з символами Стрілецького союзу. Визначалася швидкість руху на мотоциклах: в день – 40 кілометрів за годину, а в ночі – 25 кілометрів за годину.

Технічний комітет груп обирав місце для техогляду транспорту, контролював його в'їзд та виїзд, надавали номери для учасників змагань, та занотовували всілякі пошкодження мотоциклів на трасі та під час їх прибуття [28, арк. 184 – 193].

Особливо помітною була робота спортивного клубу «Стрілець» з Яновій Долини та входив до складу Стрілецького союзу (заснований в 1934 р.), який посідав призові місця у таких видах спорту: чемпіон Волині з хокею на льоду 1934 – 1935 рр., віце-чемпіон з футболу 1934, 1935, 1936 рр., чемпіон Волині з боксу 1936 р [29, арк. 7].

Отже, що одним із головних завдань польських парамілітарних організацій на Волині була військово-фізична підготовка молоді, для служби в армії, та оборони своєї держави в разі війни.

Джерела і література:

1. Kamil Wais. Związek Harcerstwa Polskiego w latach 1918 – 1939. Studia z dziejów organizacji młodzieżowej w II R. P. – Rzeszów, 2007.
2. Błazejewski W. Z dziejów harcerstwa polskiego (1910 – 1939), - Warszawa, 1985.
3. Paszkiewicz K. Harcerstwo polskie poza granicami kraju od zarania do 1930 r. w relacjach i dokumentach, - Lublin, 1983.
4. Pruszkowski A. Prewodnik Spoteczny. – Warszawa, 1934.
5. Державний архів Рівненської області (далі ДАРО) – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 14.
6. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 14.
7. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 29.
8. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 13.
9. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 4.
10. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 4.
11. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 4.
12. ДАРО – Ф. 192. – Оп. 1. – Спр. 8.
13. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 4.
14. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 20.
15. ДАРО – Ф. 31. – Оп. 1. – Спр. 1006.
16. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 2.
17. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 2.
18. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 16.
19. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 20.
20. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 20.
21. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 50.
22. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 2.
23. ДАРО – Ф. 31. – Оп. 1. – Спр. 1006.
24. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 27.
25. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 20.
26. ДАРО – Ф. 31. – Оп. 1. – Спр. 1006.
27. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 20.
28. ДАРО – Ф. 30. – Оп. 18. – Спр. 2336.
29. ДАРО – Ф. 11. – Оп. 1. – Спр. 2.

Степан Синяк (*Рівне, Україна*). **Напрямки військово-фізичної підготовки польських парамілітарних організацій на Волині в 1921 – 1939 рр.**

В статті розглянуті напрямки військово-фізичної підготовки польських парамілітарних організацій на Волині в міжвоєнний період. Звернута увага на організацію, проведення спортивних та військових змагань, охарактеризовано види спорту з яких велася підготовка.

Ключові слова: Стрілецький союз, Союз резервістів, Союз офіцерів резерву, Союз харцерів, стрільба, Комітет фізичного виховання та військової підготовки.

Степан Синяк (*Ровно, Україна*). **Направления военно-физической подготовки польских парамилитарных организаций на Волини в 1921 – 1939 гг.**

В статье рассмотрены направления военно-физической подготовки польских парамилитарных организаций на Волини в междувоенный период. Обращено внимание на организацию, проведение спортивных и военных соревнований, охарактеризованы виды спорта из которых велась подготовка.

Ключевые слова: Стрелецкий союз, Союз резервистов, Союз офицеров резерва, Союз харцерив, стрельба, Комитет физического воспитания и военной подготовки.

Stepan Syniak (*Rivne, Ukraine*). **Directions of military-physical preparation of Polish paramilitarian organizations are on Volhyn' in 1921 – 1939**

In the article the considered directions of military-physical preparation of Polish paramilitarian organizations are on Volhyn' in an intermilitary period. Pay attention on organization, lead through of sporting and soldiery competitions, the types of sport are described which preparation was conducted from.

Keywords: Shooter union, Union of reservists, Union of officers of reserve, Union of kharceriv's, firing, Committee of physical education and military preparation.